

Regeringskansliet
(Justitiedepartementet)
103 33 Stockholm

Remiss: Brott mot förtroendevalda (Ds 2018:29)

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har genom remiss anmodats avge yttrande angående rubricerade departementspromemoria.

Promemorians huvudsakliga förslag är att en ny punkt skall adderas till den uppräkningslista av försvårande omständigheter vid bestämmande av straffvärde som återfinns i BrB 29:2, så att denna paragraf i relevanta delar skulle få följande lydelse:

”Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

...

9. om brottet begåtts mot en person på grund av att han eller hon utövat ett uppdrag som förtroendevald i stat, kommun eller landsting, eller om det begåtts mot en närstående till en sådan person på grund av förtroendeuppdraget.”

Ambitionen bakom den föreslagna lagändringen är enligt promemorian att stärka det straffrättsliga skyddet för personer som utövar politiska förtroendeuppdrag. Sådana personers situation har uppmärksammats relativt mycket under senare år, inte minst som en del av den mer generella diskussionen kring hot, trakasserier och liknande som sker över internet (till det senare, se t ex SOU 2016:7. Integritet och straffskydd, och därur sprungna lagändringar) och som utöver vem som helst kan drabba vissa särskilt utsatta grupper (utöver förtroendevalda också t ex journalister).

I departementspromemorian uttalas som en del av motiveringen att brott som riktas mot förtroendevalda (och deras närstående) i någon bemärkelse också därigenom riktas också mot något större än personerna själva, närmast det demokratiska samhället (s 5):

”... [D]et är viktigt ... att det finns en gräns för på vilket sätt som en uppfattning får komma till uttryck. En förtroendevald ska inte behöva känna sig hotad eller utsättas för trakasserier som är att bedöma som brottsliga handlingar. Särskilt allvarligt är det om förtroendevalda påverkas av utsattheten på ett sådant sätt att det leder till faktiska handlingar, såsom att lämna förtroendeuppdrag i förtid, fatta andra beslut än vad som ursprungligen var tänkt eller att undvika att engagera sig eller uttala sig i en viss fråga, dvs. en form av själv censur. Att utsätta en

förtroendevald för brott på grund av utövandet av uppdraget är i förlängningen inte bara ett angrepp mot den enskilde personen utan även mot det demokratiska systemet.”

Fakultetsnämnden vill ge följande kommentarer.

Fakultetsnämnden delar i och för sig uppfattningen att det är problematiskt att förtroendevalda utsätts för (eller känner oro eller rädsla för att utsättas för) brott på grund av sin position. Fakultetsnämnden **avstyrker** dock promemorians förslag till lagändring. Skälen härför utvecklas i det följande.

Stadgandena i BrB 29:1-3 är centrala för straffvärdebedömningen. ”Grundstadgandet” i sammanhanget, BrB 29:1, lyder i dagsläget som följer:

”Straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.”

Till BrB 29:1 skall läggas ”katalogerna” i BrB 29:2-3, innehållande försvårande respektive förmildrande omständigheter som vid straffvärdebedömningen *skall* (särskilt) beaktas. Katalogen i 29:2, som här är aktuell, lyder i dag som följer:

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarligare följder än det faktiskt fått,
2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,
3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,
4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,
5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,
6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,
7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet, eller
8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. *Lag (2018:540).*

Att de omständigheter som lyfts fram i BrB 29:2-3 skall särskilt beaktas innebär *inte* att inte också andra omständigheter (får och skall, om det passar) beaktas med stöd av grundstadgandet i BrB 29:1. Att en viss omständighet upptas i någon av katalogerna i BrB 29:2-3 gör dock just denna omständighet mer synlig.

I *teorin* innebär inte det faktum att något *lyfts fram* i exempelvis BrB 29:2 att något annat *lyfts bort*; det som inte lyfts fram i BrB 29:2 kan ändå i princip ges rum för beaktande enligt grundstadgandet i BrB 29:1. I *praktiken* får dock sådant som lyfts fram i en punkt i BrB 29:2 en uppmärksamhet som innebär att annat och besläktat ges relativt sett mindre uppmärksamhet. Detta – *bland annat* detta, skall kanske sägas – innebär att man behöver tänka ordentligt, och i viss utsträckning övergripande, när frågan är huruvida viss ny

punkt skall tilläggas i paragrafen; det är viktigt att vad som då lyfts fram är övertänkt och rimligt *generellt* avfattat, och inte framstår som – och *blir* – mer kasuistiskt, lapptäckesartat, än vad det borde vara.

Det senare är dock fallet med föreliggande förslag. I sammanhanget bör nämnas, som också berörs i promemorian, att där även finns andra grupper med en besläktad problematik, såsom journalister och annars åsiktsbildare. Ett tidigare förslag på samma tema som den nuvarande promemorians avskrevs också av (dåvarande) regeringen år 2010, med motiveringen (såsom den återges i departementspromemorian s 10):

”[...] Utredningen menar att våld som riktas mot en förtroendevald också ska ses som ett hot mot demokratin och därför betinga ett högre straffvärde än andra liknande våldsbrott. Våld och hot om våld är allvarligt och ska stävjas och beivras var och på vilken nivå det än förekommer i samhället. Det straffvärde som gäller generellt bör dock vara tillräckligt avskräckande och gälla även för den här typen av brott. Det är också svårt att försvara just gränsdragningen till förtroendevalda. Risken att utsättas för hot och våld omfattar fler grupper, till exempel politiker som inte är förtroendevalda, journalister och andra opinionsbildare. Regeringen anser för närvarande att det med ett samlat program och effektivare rättstillämpning går att åstadkomma en större allmänpreventiv effekt än vad en generell straffskärpningsbestämmelse skulle ge.”

Fakultetsnämnden menar att den uppfattning som kommer till uttryck i citatet har full bäring också idag. Det bör efterfrågas mer eftertanke inför, och en *högre grad av generalitet* i, det som föreslås.

I det sammanhanget bör nämnas att det i skrivande stund pågår åtminstone två lagstiftningsärenden där nya punkter i BrB 29:2 föreslagits, något som ytterligare understryker vikten av att söka mer av koordinerad abstraktion i BrB 29:2:

Det gäller för det *första* den s k ”blåljusutredningen”, i vars betänkande (SOU 2018:2. Stärkt straffrättsligt skydd för blåljusverksamhet och andra samhällsnyttiga funktioner) bland annat föreslås en ny punkt i BrB 29:2 med följande lydelse:

”9. om den tilltalade med våld eller hot om våld angripit någon i eller med anledning av dennes yrkesutövning.”

Det gäller för det *andra* SOU 2018:69, där utredaren skulle (enligt dir. 2017:25) undersöka om det finns behov av åtgärder i syfte att säkerställa ett starkt skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv. I betänkandet föreslås en särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv i BrB 29:2, med följande lydelse:

”9. om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder.”

Det är för fakultetsnämnden uppenbart att (1), *generellt*, i den utsträckning förändringar skall genomföras i BrB 29:2 sådana bör ske med mer övergripande och övertänkta ambitioner, samt (2), *speciellt*, just rörande förslaget i aktuell departementspromemoria, där finns andra grupper än just förtroendevalda som på åtminstone tillräckligt besläktade

skäl borde övervägas inom ramen för en eventuell lagändring med mindre övergripande ambitioner än enligt (1).

Fakultetsnämnden vill avslutningsvis tillägga ytterligare två saker.

För det första, mer tekniskt: Den rekvisitsmässiga konstruktion som har valts för den föreslagna nya punkten i BrB 29:2; att brottet, för att punkten skall bli tillämplig, skall ha begåtts mot en person ”*på grund av att han eller hon utövat ett uppdrag som förtroendevald*” osv, skulle komma att innebära att kravet många gånger – för det fall det skulle tas på allvar, vill säga – skulle vara svåruppfyllt. Här finns potentiella läxor att lära av exempelvis BrB 29:2 p 7 och BrB 30:6 (”under påverkan av” och ”till följd av”).

För det andra, mer övergripande: Fakultetsnämnden delar inte den tro, som får sägas komma till uttryck i departementspromemorian, att införandet av en ny punkt som den föreslagna i BrB 29:2 på något nämnvärt sätt skulle stärka det straffrättsliga skyddet för utvald grupp.